

### דעת ר"ח שחלב נכרית אסור כחלב בהמה טמאה

הגמרא במסכת יבמות (קיד.) דנה אם בית דין מצווים להפריש קטן האוכל נבילות. ובכלל הראיות שמביאה הגמרא, איתא: תא שמע, יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה, ואין חוששין ביונק שקץ [- דהיינו אין חוששים לומר שהוא יונק דבר משוקץ ואסור]. ולא יאכילנו נבלות וטרפות, שקצים ורמשים. ומכולן יונק מהם ואפילו בשבת, ובגדול אסור.

ומוכיחה הגמרא ממה שקטן מותר ביניקה זו, שאין בית דין מצווים להפרישו. ודוחה הגמרא, ששם התירו לינוק כיון שבאי יניקתו יכול התינוק לבוא לידי סכנה. ואעפ"כ גדול אסור כיון שיש לאמוד אותו אם ניתן להמתין עד שימצאו דבר היתר או עד מוצאי שבת שיוכל לשתות בהיתר, משא"כ קטן סתם תינוק מסוכן אצל חלב, שאם לא יינק ימות.

והרשב"א הביא דברי ר"ח הלומד מברייטא זו שחלב נכרית הרי הוא כחלב בהמה טמאה ולא התירוהו אלא לתינוק מסוכן בלבד. וכך הביא הריטב"א שממשמעות הסוגיא משמע לכאורה שחלב נכרית אסור לעולם כחלב בהמה טמאה. וכן כתב המאירי שגדולי הראשונים למדו מכאן שחלב נכרית אסורה ואין לה היתר אלא במקום סכנה. והיינו מדימוי דין חלב נכרית לדין חלב בהמה טמאה.

### מקור הר"ח מתוספתא ותמיהת הראשונים מדברי המשנה בעבודה זרה

והרשב"א מביא שכדברי הר"ח כך משמע מלשון התוספתא בשבת (פ"י הי"ד): אין יונקין מן הנכרית ומן הבהמה טמאה. ואם היה דבר שיש בו סכנה מותר, שאין לך כל דבר שעומד בפני פקוח הנפש חוץ מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים. הרי מפורש שמעיקר הדין שלא במקום סכנה - אין יונקין מן הנכרית ומן הבהמה הטמאה. וכן הביא הר"ן בעבודה זרה (שם ז.-: מדפה"ר).

והנה במשנה במסכת עבודה זרה (כו.) שנינו במשנה: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה. ובגמרא: תנו רבנן, בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים. ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל, מפני שחשודה על שפיכות דמים, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינו לבינה. ומוסיפה הגמרא שלדעת רבי מאיר אפילו אחרות עומדות על גבה אסור, כיון שפעמים שמורחת סם המות על דדיה ובכך הורגת את בן הישראלית כשיונק ממנה.

והקשה הרשב"א שממה שאמרו שעובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה, משמע שחלב כותית מותר, וקשה על זה מדברי הגמרא ביבמות ששם מבואר שרק במקום סכנה הותר, אשר משם הוכיח ר"ח שאסור להניק בנה של ישראלית מן הכותית אלא במקום סכנה. ועמדו על הערה זו כל הראשונים, הריטב"א, הר"ן והמאירי, ביבמות ובעבודה זרה.

### ביאור הרשב"א שהמשנה עוסקת במקום סכנה וכשיש ישראלית במקום קרוב

וכתב הרשב"א ליישב קושייה זו, שאכן מעיקר הדין חלב כותית אסור אלא במקום סכנה, ואף המשנה בעבודה זרה המתירה לכותית להניק בן ישראלית, היינו במקום סכנה. ואמנם לפי זה מקשה הרשב"א בביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים כשאחרות עומדות על גבה, שהרי מבואר בגמרא שטעם חששו של רבי מאיר הוא משום חשש סכנה שמורחת סם המות על דדיה, והלא בלא הכי יש חשש סכנה כי אם לא כן היה אסור ביניקת חלב נכרית.

וביאר הרשב"א, שמדובר באופן שיש מינקת נכרית לפנינו ומינקת ישראלית במקום קרוב, וכיון שהוא מקום סכנה לכן התירו חכמים שנכרית תניקהו באופן שאחרות עומדות על גבה. משא"כ רבי מאיר חושש למריחת סם המות על דדיה, ולכן ס"ל שחשש סכנה זה גדול יותר מחשש סכנה בהמתנה עד הבאת מינקת ישראלית ממקום קרוב.

והוסיף הרשב"א להביא ראיה שהמשנה בעבודה זרה עוסקת בחשש סכנה, שכן אמרו שם בירושלמי (ע"ז פ"ב ה"א): אבל נכרית מניקה בנה של ישראל, דכתיב "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך" - תני יונק תינוק מן הנכרית ומן הבהמה הטמאה ומביאין לו חלב מכל מקום ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה, ע"כ דברי הירושלמי. והלא דין זה שמביאים לו חלב בהמה טמאה התבאר בתוספתא ובגמרא ביבמות שהוא דוקא במקום סכנה, ומכך שמביא הירושלמי ברייתא זו כמקור לדין 'נכרית מניקה בנה של ישראל' מוכח שביאר דין המשנה בע"ז במקום סכנה.

### תמיהת הראשונים מהמדרש על אי יניקת משה מן המצריות

אמנם על עיקר דעתו של ר"ח האסור יניקת חלב נכרית, תמיהם הראשונים מדברי המדרש המפורסמים (שמו"ר א כה) על הפסוק (שמות ב ז) "ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד": למה אמרה מרים 'מן העבריות', וכי אסור לו למשה לינוק מחלב הנכרית. לא כן תנינן, בת ישראל לא תניק בנה של כותית, אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה. אלא למה אמרה כן, לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן. ולמה פסלן, אמר הקב"ה הפה שעתיד לדבר עמי, יינק דבר טמא, והיינו דכתיב (ישעיה כח ט) את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים - למי יורה דעה, לגמולי מחלב. דבר אחר, למה פסל דדיהו, אמר הקב"ה זה עתיד לדבר עמי, למחר יהיו המצריות אומרות, זה שמדבר

יניקת  
חלב  
נכרית

יום רביעי ל סיון

יבמות דף קיד

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

עם השכינה אני הניקיתיהו. [והדרש הראשון מובא גם בגמרא בסוטה (יב:) אך בלי השאלה והראיה מהמשנה בעבודה זרה].

הרי שדעת המדרש שחלב נכרית מותר לגמרי, ומביא ראיה לכך מדין המשנה בעבודה זרה. ומכאן מדרש זה מסיק הרשב"א שודאי שחלב נכרית מותר ואינו אסור אלא ממידת חסידות. וביאור המידת חסידות שיש באי ינקית חלב נכרית, כתב הרשב"א: אלא מפני שטבען של ישראל נח יותר, משום דרגילין במצוות והם רחמנים וביישנים בטבע, אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן. וזהו שאמרו במשה רבינו ע"ה שלא רצה לינק מחלב הנכריות.

## הטעם שהוצרכו חז"ל לסברת פה המדבר עם השכינה

ואמנם צ"ב קצת שהרי בגמרא בסוטה ובמדרש מובאים שני טעמים לכך שלא ינק משה מחלב המצריות, משום פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא, או שלא יאמרו המצריות זה שמדבר עם השכינה אני הניקיתיהו - ולכאורה טעמים אלו אינם שייכים אלא במשה רבינו שהיה 'פה המדבר עם השכינה', וכיצד מסיק הרשב"א שעב"פ אין לתינוק לינק מנכרית ממידת חסידות.

ובמהר"צ חיות (סוטה שם) כתב שדין זה אינו רק במשה שעתיד לדבר עם השכינה, אלא דין זה מבואר ברמ"א (יו"ד סימן פא ס"ז) שאין להניק תינוק מעובדת כוכבים לפי שחלב העבודת כוכבים מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע. אלא שכיון שמשה היה קודם מתן תורה, ולא היה אסור אז דברים טמאים, לכן הוצרכו חז"ל לטעם שעתיד לדבר עם השכינה. ולפי זה צריך לדחוק קצת בלשון הרשב"א שמה שאמר 'וזהו שאמרו במשה רבינו היינו רק שחשש לכך במידת חסידות, אך באמת יש חילוק בין החששות, שאצל משה היה זה מחמת פה שעתיד לדבר עם השכינה, ואצל שאר ישראל אחר מתן תורה הוא משום שחלב עובדת כוכבים מטמטם את הלב.

## קושיית המהרש"א על דעת ר"ח מקושיית המדרש מדוע לא ינק משה מנכרית

והמהרש"א (ח"א סוטה שם) הקשה לדעת ר"ח שבמקום מינקת ישראלית אסור להניק תינוק ע"י נכרית, אם כן מה הוקשה למדרש למה פסלן [והיינו מה שהביא הרשב"א כראיה נגד שיטת הר"ח], מקשה המהרש"א בפשוטו על דעת ר"ח בלי להזכיר את דברי הראשונים]. וישב, שאם לא פסל את המצריות לא היתה אומרת מרים שתקרא למינקת עברית, מפני הסכנה, שירגישו בכך שהוא עברי.

ובעין אליהו (שיק, סוטה שם) יישב קושיית המהרש"א שכל מה שפסקו הפוסקים לאסור יניקה מנכרית אם יש מינקת ישראלית היינו רק אחר שנתנה תורה לישראל, אבל קודם מתן תורה היה מותר, ולכן מבארת הגמרא טעם אחר שחפצה לקרוא למינקת ישראלית משום פה שעתיד לדבר עם השכינה. והיינו כעין סברת המהר"צ חיות הנ"ל.

## ביאורי הראשונים במידת חסידות שלא לינק מנכרית והנפק"מ בין דבריהם

והנה הבאנו סברת הרשב"א שטבען של ישראל נח יותר, וחלבן מגדל טבע כיוצא בהן. וכיו"ב כתב המאירי: הואיל וידוע מדרך הטבע שכל מזון המגדל עושה רושם במדות המגדול ממנו, מדת חסידות להניק כמה שאיפשר בחלב ישראלית שטבעה נח ורמן וביישן וצנוע, ומגדלת כפי טבעה.

ובריטב"א כתב: שאין בחלב נכרית איסור אלא מדת חסידות מדבריהם, והטעם, מפני שהחלב שלהם מאכילת נבלות שקצים ורמשים ומגדל אכזריות בינוק וטבע רע, ולפיכך הרחיקוהו חכמים ואסרו אותו. ובהערות הגר"א יפהו (הערה 98) עמד על שינוי הלשון בראשונים, שהרשב"א והמאירי ביארו שחלב נכרית גריע כיון שטבע הישראלית נח מהנכרית, ואילו הריטב"א כתב הטעם שחלב הנכרית בא מאכילת נבלות שקצים ורמשים.

ונפקא מינה בין ביאורי הראשונים, באופן שיש לפנינו נכרית שכל מאכלה מאכלות כשרות ואינה אוכלת נבלות, שקצים ורמשים, שלדעת הריטב"א יהיה מותר לה להניק בן ישראל, משא"כ לדעת הרשב"א שסוף סוף חלב נכרית הוא ומגדל טבע רע. וכן נפק"מ להיפך בישראלית חולה שאוכלת מאכלות אסורות [וכן יש לדון גם במינקת חילונית], שלדעת הרשב"א יהודית היא ומותר לתינוק לינוק ממנה, ולדעת הריטב"א יש לאסור ממידת חסידות.

ואכן הרמ"א (שם) כבר נזקק לציוורים אלו, וכתב: לא יניקו תינוק מן המצרית אם אפשר בישראלית, דחלב עובדת כוכבים מטמטם הלב ומוליד טבע רע (ר"ן פרק אין מעמידין בשם הרשב"א), וכן לא תאכל המינקת אפילו ישראלית דברים האסורים (הגהות אשר"י).

## ביאור המהרש"א בכפילות הלשון 'גמולי מחלב עתיקי משדים'

והנה המהרש"א בסוטה שם ביאר דרשת הפסוק "מי יורה דעה ומי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים" - שזכה משה להורות שמעוות והלכות למשה מסיני, לפי שבקטנותו גמל והפריש עצמו משני דברים: א' גמולי מחלב - היינו חלב טמא של עובדת כוכבים. ב' עתיקי משדים - היינו שהעתיק עצמו משדי הנכרית גם ללא החשש של חלב טמא, מחמת החשש של שפיכות דמים.

והנה לפי שני הביאורים במדרש בטעם שלא ינק משה מחלב הנכרית, א' פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא, ב' שלא יאמרו המצריות למחר פה זה שמדבר עם השכינה אני הניקיתיהו, יש לבאר עוד הפסוק בדרך אחרת, ש'גמולי מחלב' היינו שגמל עצמו מליינק דבר טמא, דהיינו חלב הנכרית, ו'עתיקי משדים' היינו שהעתיק עצמו משדי המצרית שלא תאמר פה זה אני הניקיתיהו, שזה שייך בעצם גוף המצרית ואינו תלוי בחלב.

"יש לבאר

דרשת חז"ל

על הפסוק

'גמולי

מחלב

עתיקי

משדים,

שנמנע

משה

מיניקת

דבר טמא,

היינו חלב.

וכן נמנע

שלא תאמר

המצרית אני

הניקיתיהו"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!